

Middeleeuwse straffen

Zo schrijven wij van doodstraf, lijfstraf, schandstraf, geldstraf en verbanning. Gevangenisstraf was in de zeventiende eeuw nog een geheel nieuwe sanctie. Vóór die tijd werd deze straf als een tijdelijke maatregel in afwachting van berechting gezien. Langdurige gevangenisstraf kostte de overheid simpelweg veel te veel geld. De meeste straffen werden in de zeventiende eeuw echter in het openbaar uitgevoerd. Ze dienden als waarschuwing voor de burger. Openbare schandstraffen werden toegepast bij lichte vergrijpen als kwaadsprekerij, overspel, dronkenschap of onruststokerij.

Colofon

Colofon

Dit E-book is een verzameling van teksten en afbeeldingen die op de website van Museum Blokhuispoort staan. Er zijn een aantal bronnen die wij niet kunnen achterhalen. Het is ook mogelijk dat er verhalen zijn die niet geheel volgens de geschiedenis zijn geschreven. Er zijn vele teksten in een oudere stijl geschreven en deze teksten zijn niet aangepast. Heeft u correcties op dit E-book, dan willen wij dat graag aanpassen. Kopiëren is strafbaar, rechten van afbeeldingen en teksten zijn met toestemming geplaatst. Wilt u materiaal gebruiken, vraag toestemming en plaats de bron van het materiaal dat u wilt gebruiken. Museum Blokhuispoort is niet aansprakelijk voor schade die is of dreigt te worden toegebracht en voortvloeit uit of in enig opzicht verband houdt met het gebruik van teksten, de webpagina of met de onmogelijkheid de webpagina te kunnen raadplegen. Museum Blokhuispoort is een onderdeel van Stichting Blokhuispoort die geheel uit vrijwilligers bestaat. De E-books van Museum Blokhuispoort worden gratis aangeboden.

E-book: Blokhuis Leeuwarden
Uitgegeven: januari 2022
Museum Blokhuispoort
www.blokhuispoort.nl

Inhoud

Colofon	1
Straffen	3
Doodstraffen	3
Radbraken	3
De ketelstraf	4
Vierendeling.....	4
De onthoofding	4
Verbranding.....	5
Ophanging.....	5
Levend begraven	5
Wurging.....	6
Klieven.....	6
Lijfstraffen.....	6
Straffen aan de tong.....	6
Straffen aan huid en haar	6
Brandmerken.....	6
De pijnbank.....	7
Geselen.....	7
De duimschroef.....	7
Foltertechnieken	7
Waterproef.....	7
Schandstraffen.....	8
De schandpaal of de Kaak.....	8
De tentoonstelling op de ladder	8
Het hangen in de mand.....	8
Misdrijven	8
Landverraad.....	8
Kwaadspreken	8
Landverraders, muntschenners en moordenaars	8
Dieven.....	9
De beul	9
Galgenvelden	9
Galgelappers	10
Spreekwoorden	10
Informatieve links	10

Straffen

Zo schrijven wij van doodstraf, lijfstraf, schandstraf, geldstraf en verbanning. Gevangenisstraf was in de zeventiende eeuw nog een geheel nieuwe sanctie. Vóór die tijd werd deze straf als een tijdelijke maatregel in afwachting van berechting gezien. Langdurige gevangenisstraf kostte de overheid simpelweg veel te veel geld. De meeste straffen werden in de zeventiende eeuw echter in het openbaar uitgevoerd. Ze dienden als waarschuwing voor de burger. Openbare schandstraffen werden toegepast bij lichte vergrijpen als kwaadsprekerij, overspel, dronkenschap of onruststokerij. De daders werden op het schavot aan een paal vastgebonden en kregen een bord om hun nek waarop het misdrijf stond vermeld. Het publiek mocht vervolgens de gestrafte uitschelden en bekogelen met straatvuil. De teksten op de borden waren bijvoorbeeld 'diefstal', 'muntschennis' of 'overspel'. De tegenwoordige spreekwoorden 'voor paal staan' en 'het pispaaltje zijn' zijn duidelijk afkomstig van de schandstraffen. Lijfstraffen waren een stuk ernstiger dan schandstraffen. Al vanaf de Middeleeuwen werden deze straffen uitgedeeld volgens het gelijkheidsbeginsel waarbij de straf samenhangt met het vergrijp. Dieven werden gebrandmerkt om anderen voor hen te waarschuwen en geweld leidde tot het afhakken van de vingers; spionnen raakten een oog kwijt en muntsnijders verloren hun duim. Deze gruwelijke lijfstraffen werden in de zeventiende eeuw echter nog maar sporadisch toegepast. De doodstraf stond onder andere op herhaalde diefstal, moord, brandstichting en valsemunterij. Maar ook op homoseksualiteit stond in de zeventiende eeuw de doodstraf. Er waren verschillende manieren voor de uitvoering van de straf, zoals onthoofding, ophanging of wurging. De ergste doodstraf die er bestond was echter de breekbank en was bedoeld voor de zwaarste misdadigers. Hierbij werd de misdadiger aan de breekbank gebonden waarna een beul met een hamer al zijn ledematen brak. Pas op het allerlaatste moment kreeg de misdadiger met de hamer een genadeklap op zijn hart. Omdat men aan het eind van de achttiende eeuw doodstraf door ophanging te gruwelijk begon te vinden, werd rond 1800 de guillotine geïntroduceerd. Deze straf werd gezien als humaan aangezien het lijden van de crimineel door de snel vallende bijl veel korter duurde. Pas in de negentiende eeuw werden de hier besproken straffen afgeschaft. In 1854 kwam er een eind aan de openbare lijfstraffen en in 1870 werd in Nederland de doodstraf officieel afgestraft. Denkend aan middeleeuwse straffen zien velen de bloedigste taferelen voor zich: afgehakte hoofden, verminkte en geradbraakte lichamen, afgesneden oren, neuzen en lippen, geblakerde lijken op de brandstapel en gillende slachtoffers die worden ondergedompeld in ketels met kokend pek. Toch is dit een vertekend beeld. Wie leest in middeleeuwse keur- en wetboeken schrikt inderdaad van de zware en in onze ogen zeer wrede straffen. Maar net als in ons Wetboek van Strafrecht gold ook toen dat het om maximumstraffen ging. Ook de middeleeuwse rechter had alle vrijheid van die maxima af te wijken en een milder vonnis te vellen. De tortuur werd voor ons land in 1798 afgeschaft, de lijfstraffen, uitgezonderd het geselen, in 1854. Deze laatstgenoemde lijfstraf werd bij de wet op 4 april 1870 afgeschaft. Wel kon de lijfstraf nog in de het Leeuwarder Huis van Opsluiting en Tuchtiging opgelegd worden volgens artikel 109 van de Gevangenismaatregel 1886: "voortdurende verstoering der orde en aanslagen tegen personeel kunnen in de bijzondere strafgevangenis te Leeuwarden toepassing van de lijfstraf ten gevolge hebben" Deze lijfstraf bestond uit 50 (later verminderd tot 25) slagen met de bullenpees op het achterste van een gevangene. 4

Doodstraffen

Radbraken

Radbraken of breken op een rad was een Middeleeuwse manier om de doodstraf te voltrekken. De straf gold als bijzonder oneervol en was bedoeld voor de allerzwaarste misdadigers. De veroordeelde werd op een houten wiel (rad) gebonden. Met een ijzeren staaf werd vervolgens op de ledematen geslagen totdat alle botten hierin versplinterd waren. Als alle ledematen kapotgeslagen waren, kon een genadeslag op de

hartstreek worden gegeven, waardoor de veroordeelde stierf. Dit was doorgaans de negende slag. De genadeslag volgde lang niet altijd. Ook kon de veroordeelde tot slot worden onthoofd, of min of meer levend worden achtergelaten waarna pijn, bloedverlies, dorst en vogels de rest deden. Een andere methode was om de ledematen van de veroordeelde aan latten vast te binden, of op een balk met V-uiteinden. De veroordeelde kreeg de "9 slagen" waarna deze ledematen gebroken werden door er met een ijzeren staaf of hamer op te slaan. Eerst sloeg de beul achtereenvolgens op de onderarmen, bovenarmen, scheenbenen en tenslotte de dijbenen. Dat waren de "8 slagen". Als de ledematen kapotgeslagen waren, werd het lichaam door de spaken van een rad gevlochten. Het rad met de misdadiger werd vervolgens opgehangen of in zee geworpen. Ook hier geldt dat de genadeslag soms wel en soms niet volgde. Als de 9e slag toch kwam, was dat op de borstkas ter hoogte van zijn hart. Dat was de uiteindelijk de genadeklap. Soms gebruikt men nog de uitdrukking als men iets meemaakt. Dan zegt men: "het was net als een slag op mijn hart". Het kwam ook voor dat op het rad het lichaam van een al gedode misdadiger werd gebonden om vervolgens kapotgeslagen te worden. Dit gebeurde om het lichaam van de misdadiger zoveel mogelijk te onteren. Gewoonlijk werd het stoffelijk overschot na de terechtstelling met rad en al op een hoge staak aan de rand van het rechtsgebied op het galgenveld 'tentoongesteld' als waarschuwing aan eenieder die eventueel kwaad in de zin had. Nog in de achttiende eeuw werd het radbraken uitgevoerd in de Nederlandse Republiek. Het radbraken heeft ook uitdrukkingen als "opgroeien voor galg en rad" en "ik ben geradbraakt" opgeleverd. 5

De ketelstraf

galgenveld gevoerd.

Valsemunters werden tot de ketelstraf veroordeeld, in een grote ketel met een gloeiendhete vloeistof werden ze gestikt. De naam scerpen cock refereert dan weer duidelijk naar het levend zieden of koken in een ketel, een spiegelstraf bedoeld voor valsemunters. Het water kookte al wel toen de veroordeelde, geketend en met het hoofd naar beneden in de ketel met kokende vloeistof gedompeld werd. De doodstrijd was heftig maar vrij kort. Als de dood was ingetreden werd het lijk met een koord uit de ketel gehesen en in een zak naar het

Vierendeling

Vierendeling was in vroeger tijden een methode om de doodstraf te voltrekken. De veroordeelde werd hierbij in vier stukken gehouwen of door vier paarden uiteen getrokken. In Nederland werd in 1584 de moordenaar van Willem de Zwijger (beter bekend als Willem van Oranje), Balthasar Gerards gevierendeeld. Door de lichaamsdelen aan de stadspoorten te hangen kon iedereen duidelijk zien wat de consequentie van oproerig en misdadig gedrag inhield. Het hoofd werd meestal op een lans (met weerhaken) aan de hoofdboort uitgestald. De ingewanden kregen doorgaans een afzonderlijke bestemming. Ze werden in een zak aan de galg gehangen of publiekelijk in een ton verbrand.

De onthoofding

De halsrechting werd evenwel snel veralgemeend en wijdverbreid toegepast. Misdrijven die je kop konden kosten waren o.a. moord, doodslag, moordbrand, straatroof, waterroof, heideroof, zeeroof, verkrachting, of brandbrieven schrijven. Naast de meest eervolle straf was het onthoofden ook de meest gebruikelijke straf. Tussen 1405 en 1550 werden door de Antwerpse beul met zekerheid 336 onthoofdingen uitgevoerd. De onthoofding was een typische mannenstraf. Vrouwen werden haast nooit onthalsd. De publieke onthoofdingen vonden, net als in de meeste andere steden, gewoonlijk plaats op de Grote Markt. De onthoofding gebeurde meestal overdag en openbaar. Op de dag van de executie leidde de beul de veroordeelde met vastgebonden handen uit de gevangenis. Schandelijker was het wanneer de delinquent naar het gerecht werd geslept. Het haar van de crimineel was kort tevoren geknipt of geschoren. Op het

schavot werd het hemd van de terdoodveroordeelde losgeknoopt en omlaag getrokken. Op die manier werden hals en schouders vrijgemaakt. De veroordeelde werd geblinddoekt, knielde neer op de vloer en werd met het hoofd op een blok gelegd. De ogen werden toegestopt met een blinddoek. Het blinddoeken gebeurde niet uit een zekere piëteit jegens de veroordeelde maar omdat de “boze” blik van de veroordeelde de scherprechter van zijn stuk kon brengen en zo het welslagen van de terechtstelling in gevaar kon brengen. Een biechtvader sprak de laatste woorden uit. Na al deze voorbereidingen trad de scherprechter naar voor en sloeg met één stevige haal het hoofd van de romp.

Verbranding

Deze straf houdt een bijzonder indringende zuivering van de veroordeelde in wiens lichaam met deze daad volledig vernietigd wordt. Moordenaars konden om het uitzonderlijk gruwelijke karakter van de gepleegde moord(en) door de rechters tot verbranding veroordeeld worden. We moeten echter bedenken dat dit eerder de uitzondering dan de regel was. Meestal werden moordenaars onthoofd. De veroordeelde werd in zijn hemd, dat eerst in zwavel gedoopt was of met teer bestreken was, de handen op de rug gebonden en met een ijzeren ketting (of koord) aan de hals, romp en voeten, geklonken aan een vuurpaal of staeck. De scherprechter kon als begenadiging het snoer rond de hals van de veroordeelde aandraaien en dichtknijpen zodat het slachtoffer nog vóór het heetst van het vuur de geest gaf. De scherprechter kon ook een zakje met buskruit op de borst van de veroordeelde vasthechten. Dit was niet alleen om de dood te bespoedigen, maar vooral om door de ontploffing de duivel uit het lichaam te jagen. Als de explosie de veroordeelde niet meteen doodde dan verloor hij wel het bewustzijn en stikte hij. Het lichaam van de misdadiger diende door het vuur gans verteerd te worden waarna de resten naar de Galgenveld werden gebracht. Daar werd het hoofd, of wat ervan restte, op een staak gezet.

Ophanging

De scherprechter, staande op de galgenladder, stak het hoofd van de veroordeelde door de strop en trok die strak aan. De beul kwam van de ladder en trok deze vervolgens met geweld onderuit. Via deze techniek, de techniek van de korte val, werd het slachtoffer door zijn eigen gewicht langzaam gewurgd. Door zich stevig vast te klampen aan hoofd en schouders van het spartelende lichaam kon de beul de dood van het slachtoffer bespoedigen. Om zeker te zijn dat de gehangene overleden was, liet men het lijk gewoonlijk nog een tijd hangen. Wanneer het koord tijdens de executie brak, diende de misdadiger vrijuit te gaan. Na de executie maakte de scherprechter het lijk los en bracht het met de kar naar het galgenveld net buiten de stad. Daar werd het lijk opnieuw opgehangen aan de grote galg. De geëxecuteerden bleven hangen totdat het lichaam, verweerd door wind en regen of weggevreten door raven, wolven of honden, tot galgenspijs was gereduceerd. Het gebeurde eveneens dat kennissen niet meer konden aanzien hoe een geliefde schandelijk aan de galg bengelde. Ze gingen dan zelf het dode lichaam van de galg halen en in het geheim begraven. Deze praktijk werd meermaals verboden. De galgenvelden boezemden kennelijk een grote angst in: hangende dieven en zelfmoordenaars, gespietste hoofden en op raden geëtaleerde lichamen creëerden een huiveringwekkend zicht. Bang als voor de pest weigerde sommige vaklui het bouw materiaal aan te raken of naar de terechtstellingplaats te gaan

Levend begraven

Locatie van het delven was de galgenberg. Daarheen werd de veroordeelde, in lang wit hemd, heengebracht. De put was dan al uitgegraven. Veel materiaal was daar niet voor nodig: met een spade, houweel en schepmand was de klus vlug geklaard. Vervolgens bedekte de beul het hoofd van de vrouw met een zwart doek en bond armen en benen met koorden vast. De beul legde de vrouw in het gedolven graf en gooide achtereenvolgens voeten, romp en hoofd met aarde dicht. Ten slotte sprong de beul op het met aarde gevulde graf en stampte de aarde vast om de vrouw sneller te doen stikken. In Duitsland ging levend begraven vaak hand in hand met het spietsen. Het lichaam of hart werd dan doorboord met een ijzeren paal om de terugkeer van de dode te verhinderen. De ziel van de misdadigster werd als het ware “vastgenageld” aan de grond

Wurging

Een garrote (schandstok) is een instrument voor de volstrekking van de doodstraf, waarbij de veroordeelde aan een paal vastgebonden wordt. Het Nederlands equivalent is de wurgpaal. In vroegere uitvoeringen legde de beul het slachtoffer van achteren een lus om de hals, die dan langzaam werd gedraaid zodat het slachtoffer werd gewurgd. Later werd de lus door een metalen halsband vervangen, die diende om het lichaam te fixeren. Vervolgens werd de nek van de veroordeelde door een metaalschroef doorboord, waarop normaliter de dood onmiddellijk intrad. Tot 1974 werden terdoodveroordelingen in Spanje door de Garrote voltrokken. De twee laatste geëxecuteerden waren Georg Michael Welzel uit de DDR en de Catalaanse anarchist Salvador Puig Antich.

Klieven

Het klieven dat hier beschreven wordt, is een executiemethode. Klieven is ook een 'gewoon' werkwoord en betekent dan 'slijten' of 'splitsen', bijvoorbeeld het 'klieven van hout'. Klieven is een al lange tijd uitgestorven executiemethode. Klieven werd toegepast in Europa in de tijd van het Romeinse Rijk, in het Midden-Oosten en in Azië. In een aantal Europese landen, waaronder Duitsland, werd het klieven toegepast tot in de Middeleeuwen. In Europa en het Midden-Oosten werd de veroordeelde ondersteboven gehangen en dan, beginnend bij het kruis, doormidden gezaagd/gekliefd. Doordat de veroordeelde met zijn hoofd naar beneden hing, bleef de bloedtoevoer naar de hersenen in stand ondanks het hevige bloedverlies. Daardoor bleef de ongelukkige lange tijd in leven, meestal tot de grote slagader in de buik geraakt werd. De veroordeelde stierf uiteindelijk aan bloedverlies. In Azië stond de veroordeelde rechtop en begon de beul met het klieven van het hoofd.

Lijfstraffen

Afhouwen van de hand Om te voorkomen dat de veroordeelde doodbloedde, werd het bloed met doeken gestelpt en werd de gewonde arm verbonden. Het amputeren van een hand werd hoofdzakelijk toegepast op criminelen die een inbreuk hadden gepleegd op de wetten van de stad. Straffen aan het oor Het afsnijden van één of beide oren was een typische dievenstraf. Deze verminking liet toe een dief gemakkelijk te herkennen: wie zijn oor miste, was vermoedelijk een dief. Het kon ook voorvallen dat een dief beide oren werden afgesneden

Straffen aan de tong

Dit delict behoorde evenals heiligschennis, ketterij en tovenarij tot de misdrijven gericht tegen de goddelijke majesteit. Wie roekeloos kritiek spuide op de politiek van de hertog of wie hem zondermeer beledigde, verdiende eveneens gestraft te worden aan de tong. Straffen aan het oog Vermoedelijk werd een valspeler een eerste keer aan de kaak gesteld, een tweede keer de duim afgehouden en een derde keer zonder mededogen de kijkers uitgestoken. De scherperechter stak dus de ogen uit met een scherpe vlijm of lancet. Andere toepassingen waren met een boor of door verbranding met ongebluste kalk.

Straffen aan huid en haar

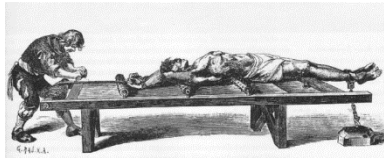
De straf "te huid en te haar" was oorspronkelijk een samenspel van een geseling en het afknippen of uitrukken van het hoofdhaar, die in de klassieke periode gepaard ging met verlaging tot de slavenstand. Een straf aan huid of haar was dan wel een zeer schandelijke sanctie, het was ook een betrekkelijk milde sanctie. Het brandmerken gebeurde steevast door met een brandende sleutel de kaak of een ander deel van het gezicht te verschroeien. Ook wel genoemd als "openlijk" schandvlekken.

Brandmerken

Het brandmerken was een strafmaatregel, een lijfstraf. De brandmerking werd onder andere als

maatregel om recidivisten en terugkerende verbannen personen gemakkelijker te kunnen herkennen uitgevoerd. Het brandmerken geschiedde met een gloeiend ijzer (brandijzer), meestal op het gelaat, zoals de wangen of het voorhoofd, de beul smeerde vaak buskruit in de gebrande wond, om zodoende een duidelijke brandtekening te verkrijgen. Vanaf medio 17de eeuw werd het brandmerken in het gezicht geleidelijk verboden

De pijnbank

De pijnbank was een middel om iemand die verdacht werd van onwettige feiten te pijnigen om een bekentenis te verkrijgen. De pijnbank bestond al veel vroeger dan de Romeinse tijd en de Middeleeuwen. De verdachte werd op de pijnbank gelegd en vastgebonden zodat de beulen en de ondervragers alles konden doen met het slachtoffer. Er werd met vuurtoortsen, geseling, tangen, of met de waterproef gefolterd. De pijnbank was ook een soort rekbank, waar de veroordeelde werd uitgerekt met behulp van touwen of kettingen aan het draairad. Later werden de pijnbanken geraffineerder gemaakt om iemands gewrichten te ontzetten. Na het midden van de 18e eeuw werden deze manieren van verhoren niet zo veel meer toegepast.

Geselen

Geselkat duidt specifiek op een kat met negen staarten, zoals in de scheepvaart en strafkolonies werd gebruikt op de blote huid, of op enig vergelijkbaar model met meer of minder of onbepaald aantal staarten, eventueel in andere materialen, De Russische knoet (een woord met homofonen) werd gebruikt voor de zwaarste, soms dodelijke geselingen in de tsarentijd.

De duimschroef

Een duimschroef is een martelwerktuig, dat gebruikt werd bij gedwongen verklaringen. Een duimschroef bestaat uit een plaat waarop je duim geplaatst werd. Eroverheen komt een beugel waardoorheen een bout geschroefd wordt. Door de schroef naar binnen te draaien wordt de duim platgedrukt, hetgeen in een grote pijn resulteert zonder meteen levensgevaarlijk letsel toe te brengen. De duimschroef komt voor in het Nederlandse gezegde iemand de duimschroeven aandraaien, dat betekent dat iemand in een situatie wordt gebracht waarin hij weinig anders meer kan dan gehoorzamen.

Foltertechnieken

In de regel was het pijnigen met koorden de enige rechtmatige manier van tortuur. De scherprechter striemde en woude een vlijmend touw over benen, armen, het hoofd en de rest van het lichaam en snoerde deze zo stevig vast dat de geknoopte draden door het vlees tot op het bot van de ondervraagde schuurden. Ter verzwareing van de foltering werden de hennepen of vlassen koorden soms vervangen door ijzeren ketenen

Waterproef

Bij de waterproef werd de verdachte eerst op de rug op de pijnbank gebonden en op borsthoogte aan het folterinstrument vastgebonden. Vervolgens werd het lichaam met koorden opgespannen totdat de pijn ondraaglijk werd. De scherprechter liet daarna door een trechter ijskoud water op de borst, op tenen en op andere lichaamsdelen druppelen. Als de gefolterde niet loslippig werd, kneep de beul diens neusgaten dicht en stak de verdachte een breidel in de mond. De beul goot de breidel vervolgens vol met één of andere vloeistof tot het lichaam tot barstens toe gezwollen was. Het vocht kon bestaan uit water, maar ook olie, azijn en zelfs urine kwamen in aanmerking. Naast de kleine waterproef van zes liter bestond ook een grote waterproef waarbij twaalf liter gebruikt werd.

Schandstraffen

De tepronkstelling aan de kaak, het dragen van strafstenen of van een houten mantel tot mandhangen en schandetochten De grootste bloeiperiode kenden de schandstraffen van het einde van de veertiende tot het einde van de zestiende eeuw.

De schandpaal of de Kaak

Overtreders van allerlei zedenmisdriven zoals prostituees, koppelaars, zedenschenders en bigamisten. De bigamist, “dubbelhuwer” of “tweewijver” pleegde met zijn schandelijke daad naast meened en verstoring van de openbare orde ook een inbreuk op het huwelijkssacrament. De mannelijke bigamisten kregen dan ook een typische spiegelstraf voorgeschoteld: zij werden meestal met spinrokken tentoongesteld. Een vrouwelijke bigamist werd behangen met mansbroeken en zo aan het publiek getoond. Ook leeglopers, landlopers en bedelaars werden aan de kaak gesteld. De tepronkstelling had meestal plaats op een ogenblik dat zich veel mensen op straat bevonden, doorgaans op een drukke marktdag in de loop van de voormiddag. De tijdsduur van de tepronkstelling varieerde sterk, gaande van minder dan een uur tot meerdere uren, zelfs dagen. De delinquent werd met een ijzeren halsband of ring en met kettingen vastgeklonken en werd vervolgens overgelaten aan de spot van het volk die hem met vuil, rotte eieren, modder, appelen en dergelijke bekogelden. De kaakstraf had, net als alle publiek voltrokken straffen, naast haar zuivere bestraffingsfunctie ook tot doel andere delinquenten af te schrikken. De terechtstelling: een ceremonieel gebeuren

De tentoonstelling op de ladder

De ladder stond toe de veroordeelde op een duidelijk zichtbare hoogte te kijk te zetten. Het betrof gewoonlijk een galgladder die schuin tegen een muur van een gebouw werd geplaatst. De scherprechter zorgde voor de bijkomende attributen zoals de strop om de hals van de dief om duidelijk te maken dat hij er deze keer mild vanaf gekomen was.

Het hangen in de mand

Het mandzitten werd ook nog gesteld op overspelige en dronkenmannen en vrouwen, bigamisten, prostituees, bedelaars en kruimeldieven. –

Misdrijven

Overspel

Straf: Blok aan het been. 1 dag in de stad rondlopen met 15 kilo aan je been. Iedereen die je tegenkwam mocht je uitschelden en bekogelen met viezigheid. (Paardenpoep enz.)

Landverraad

Straf: Verbanning. Je moest het gewest, de provincie of het land verlaten. Deze straf lijkt minder erg dan hij was. Je moest namelijk al je bezittingen achterlaten, je verloor je werk en moest in een vreemde omgeving opnieuw beginnen.

Kwaadspreken

Straf: Het schandblok. Je kreeg een bord om je nek waarop stond wat je gedaan had. Terwijl je in het blok stond, mocht de bevolking je bekogelen met straatvuil als paardenpoep en dode ratten. Eieren werden niet gegooid omdat ze te duur waren en stenen niet, omdat je iemand flink zou kunnen verwonden en dan zelf wel eens voor straf in het blok terecht kon komen. Iemand het zwijgen opleggen Een andere straf was het in tweeën splitsen van je tong. Je kon daarna letterlijk niks meer zeggen.

Landverraders, muntschenners en moordenaars

Tijdens de ondervraging werden duimschroeven gebruikt. Deze werden geleidelijk aangedraaid. Verbrijzelde duimen waren vaak het gevolg. Ook de palije werd vaak gebruikt. Met de armen achter de rug werd je vastgebonden. Soms werd je nog verzwaaard met gewichten. Vervolgens

tilde men je aan de armen omhoog. Het gevolg daarvan was: armen uit de kom. Mogelijke straf: Onthoofding met het zwaard of de breekbank. Op de breekbank of het radbraakkruis werd je geradbraakt wat inhield dat al je botten gebroken werden tot de dood erop volgde. Als je geluk had kreeg je de genadeslag op je hart met een ijzeren hamer. Anders moest je met gebroken botten wachten tot je zou overlijden.

Dieven

Straf: Brandmerken. Deze straf werd meestal gebruikt om dieven voor de rest van hun leven herkenbaar te maken. In je gezicht of op je schouder kreeg je een brandmerk, vaak het stadswapen. De ijzers werden verhit tot wel 650 graden Celsius. Als je drie brandmerken had verzameld dan werd je opgehangen. Je zou namelijk niet te meer verbeteren zijn.

De beul

De ondervraging van verdachten met duimschroeven en de straffen die ze uiteindelijk kregen werden door een BEUL uitgevoerd. Een beul wist heel veel over het menselijk lichaam en had een medische opleiding. Het was dus een soort dokter. Raar eigenlijk. Hij takelde je eerst toe en lapte je vervolgens weer op met zijn medische kennis. Hij droeg geen zwarte kap over zijn hoofd zoals je in films vaak ziet. Integendeel, de beul was juist trots op het werk dat hij verrichte en bedekte zijn hoofd juist niet. Het beroep van beul ging trouwens van vader op zoon, of je dat nou wilde of niet. Deze openbare executieplaatsen waren dan ook een onmiskenbare manifestatie van de stedelijke justitie en macht. De dag van de terechtstelling viel meestal op een zaterdag maar dit hoefde niet te zijn. Na een kort gebed werden de vonnissen van de terdoodveroordeelden publiekelijk voorgelezen. Het voorlezen van het doodsvonniss plaatste de veroordeelde definitief buiten de gemeenschap. Na de afkondiging van het vonnis begaf de beul zich in aanwezigheid van de schout, de schepenen, de burgemeesters, de sergeanten en de communiemeesters naar de terechtstellingplaats. Pijpers, trommelaars en trompetgeschal kondigden de terechtstelling aan. De kerken luidden de doodsklokken. Schutters, gekleed in feestkledij, vergezelden stevast de stoet. In tijden van oproer moesten deze schuttersgilden en gewapende ambachtslieden de terechtstelling in goede banen leiden. Een priester liep mee om de veroordeelde de biecht af te nemen. Tijdens de optocht zong hij liturgische liederen en gebeden. Wanneer de delinquent de dood in de ogen keek, hoorde hij berouwvol te zijn en overtuigd van de slechtheid van zijn daden en de juistheid van het vonnis. Als de misdadiger tot inkeer kwam, kon de priester de op het laatste moment geredde ziel doen heengaan door hem het passende viaticum te geven. Begrijpelijkerwijze werd deze "oprechte" inkeer niet altijd bereikt. Sommige criminelen stierven zonder berouw, nog grapjes makend of het publiek en de rechters beschimpend. De veroordeelde was voor de terechtstelling meestal kaalgeschoren, geboeid en in een lang wit hemd gekleed. Galgenmaal: Er waren drie gangbare gewoontes: ofwel bestond de maaltijd uit een overtroffen gevangenismaaltijd, ofwel kon de veroordeelde kiezen waarbij hij uiteraard zelf de kosten droeg, ofwel werd er een vaste menu opgesteld.

Galgenvelden

Een galgenveld is een open ruimte waarop één of meerdere galgen geplaatst staan. In de loop der tijd verdwenen deze velden, maar tot ver in de 18e eeuw waren de galgenvelden nog op vele plaatsen te vinden, zowel in de Nederlanden als daarbuiten. In het verleden hadden vele steden vlak buiten hun stadspoorten een galgenveld, vaak tussen de woeste gronden en ver van een kerk. De woeste gronden werden geassocieerd met kwade machten, waar misdadigers en heidenen volgens de christenen

thuishoorden. Op heuvelachtige terreinen werd voor de locatie juist een top van een heuvel genomen en werd de locatie een galgenberg genoemd. Andere veel voorkomende locaties waren langs de toegangswegen van een stad. Deze goed zichtbare plaatsen werden gekozen, zodat mensen van buitenaf die kwade bedoelingen hadden, werden afgeschrikt. In 1795 komt in de Nederlanden een ommekeer in het gebruik van galgenvelden. In veel gevallen werd het vonnis tot ophanging niet op het galgenveld uitgevoerd. Dit werd vaak op een centrale plaats van de stad

uitgevoerd, waarbij de voltrekking in de openbaarheid gebeurde. Na de ophanging werd het lijk met een horde, een soort slee van takken, naar het galgenveld gebracht en daar opgehangen. Het lijk begroef men niet, maar liet het hangen als schrikbeeld naar andere criminelen toe. Daarnaast gunde men de gehangene geen waardige begrafenis, waardoor het lijk veelal door dieren werd opgegeten. Op een gegeven moment, als het lijk in vergaande staat van ontbinding was, viel het van de galg af. In sommige gevallen vielen de resten in een put die onder de galg was gegraven, andere keren werden deze resten alsnog begraven. Dit gebeurde dan niet op de reguliere begraafplaats, maar indien toegestaan vlak erbuiten en anders alsnog buiten de stadsgrenzen. Ook werden lichaamsdelen van andere terechtgestelden tentoongesteld, zoals op staken gespietste hoofden. Ondanks de bedoeling dat een galgenveld een afschrikkend effect diende te hebben, werd het gebied in sommige gevallen een recreatieve plaats, zoals in Amsterdam. Daar werd het Galgenveld, gelegen aan de noordoever van het IJ, op zondagen veel bezocht door mensen die de stad wilden ontvluchten.

Galgelappers

De naam Galgelappers. Sedert jaar en dag dragen de Leeuwarders de spotnaam van 'galgelappers'. Eigenlijk waren ze wel twee spotnamen rijk. Ze werden namelijk ook wel 'spekneken' genoemd. Een speknek is een bijnaam voor een welgesteld en lichamelijk ook zeer welvarend ogend man, wiens gladgeschoren nek als het ware glimt als was het vetspek, inclusief de plooien van een dikke, onderhuidse vetlaag. Maar deze aanduiding voor een ouderwetse, dikke, kwabbige inwoner van Leeuwarden is langzamerhand verdrongen door die van 'galgelapper'. De naam Galgelapper is ontleend aan het feit dat vroeger de enige galg van Friesland in Leeuwarden stond. De Leeuwarders waren van mening dat ook niet Leeuwarders aan het onderhoud van dit martelwerktuig moesten meebetalen ("lappen"). Immers ook niet Leeuwarders werden hier verhangen. De rest van Friesland dacht hier iets anders over. "De Liuwters" verdienden al genoeg aan de belangstelling was hun mening. Voor het bijwonen van dit middeleeuwse spektakel moest namelijk flink entree worden betaald. Er werd dus 'niet gelapt' voor de galg. Een speknek is een bijnaam voor een welgesteld en lichamelijk ook zeer welvarend ogend man, wiens gladgeschoren nek als het ware glimt als was het vetspek, inclusief de plooien van een dikke, onderhuidse vetlaag. Maar deze aanduiding voor een ouderwetse, dikke, kwabbige inwoner van Leeuwarden is langzamerhand verdrongen door die van 'galgelapper'.

Spreekwoorden

Een oordeel vellen

Een oude straf was het in tweeën splitsen van het oor.

Radbraken Voel jij je wel eens geradbraakt? Wees blij dat je in ieder geval niet vroeger leefde toen je echt geradbraakt kon worden.

Voor paal staan Voor straf midden in de stad aan een paal vastgebonden worden. Iedereen die langskomt mag jou beledigen, bespugen, bekogelen met straatvuil en zelfs op je plassen! Je kunt het je tegenwoordig niet voorstellen!

Wie zijn neus schendt, schend zijn aangezicht Naast je oor en tong kon ook je neus in tweeën gesneden worden.

Informatieve links

- Torture Museum, Amsterdam <http://www.torturemuseum.com>
- European Instruments of Torture and Capital Punishment from the Middle Ages to the present: <http://www.torturamuseum.com>
- Foltermuseum Wenen Oostenrijk <http://www.folter.at>
- Video: http://www.folter.at/video_fo.html
- Foto's: http://www.sommeregg.at/pic_folter/index.htm
- Mittelalterliches Foltermuseum, Rüdeshheim, Rhein <http://www.foltermuseum.com>
Gevangenpoort, Den Haag <http://www.gevangenpoort.nl>